

„Kötődések”

Beszélgetés Csongrády Bélával

Csongrády Béla újságíró, közíró, a megye kulturális életének egyik meghatározó egyénisége, aki Nógrád megyében 1963-ban, ötven évvel ezelőtt éppen a Palócföld hasábjain jelentkezett első írásával, később a lap szerkesztőbizottsági tagjaként és rovatvezetőjeként is tevékenykedett. Az elmúlt öt évtizedben számos saját kötetet publikált, a különböző helyi és megyei orgánumban folyamatosan szemlézi és dokumentálja a régió kulturális életének jelentős eseményeit. Salgótarján díszpolgára, munkásságát többek között Madách-díjjal, Nógrád megye sajtódíjával, Balassi-díjjal és Bugát Pál emlékéremmel ismerték el. Csongrády Bélával a folytonosságról, az értékek és hagyományok átörökíthetőségéről, valamint a „fiatal” nógrádi irodalomról és művészetről beszélgettünk.

– Hatvanban született, Salgótarjánban nőtt fel, Budapesten járt egyetemre. Miért, hogyan döntött a hazatérés és a kulturális pálya mellett?

– Bár a második világhéges viszontagságainak „köszönhetően” Hatvanban születtem, de izzig-vérig salgótarjáninak tartom magam, hiszen már óvodába is itt jártam. Vasutas dinasztiából származom, mindmáig a vonat a kedvenc közlekedési eszközöm, de hamar kiderült, hogy nekem más út jelöltetett ki. Olvasni nagyon szerettem, és már akkor érlelődött bennem az irodalom, a művészetek iránti érdeklődés. Máig őrzök egy kis füzetet, amelyben 1-től 5-ig osztályoztam a filmeket, amiket megnéztem. Azt nem tudtam biztosan, hogy „mi leszek, ha nagy leszek”, de azt, hogy mi nem, azt igen. Olyan pálya szóba sem jöhetett, amelyen a matematikának, a fizikának, a kémiának nagy szerepe van. Talán ezért is tisztelem annyira – ha „messziről” is – a természettudományok művelőit, értőit. A Madách Imre Gimnáziumban érettségiztem, kiváló tanáraink voltak. Noha az ötvenes évek közepén a névadó kultusza alig létezett, az azonban tudatosult bennünk, hogy *Az ember tragédiája* korszakos jelentőségű mű.

Felsőfokú tanulmányaimat az ELTE Bölcsészettudományi Karán végeztem, egyetemi doktori címemet magyar filozófiatörténetből szereztem. Nagyon sokat köszönhetek az Eötvös Kollégiumnak és könyvtárának: a hatvanas évek elejétől, a rangos képző- és szellemi alkotóműhelyként működő

intézmény inspiratív légkörében alakult ki bennem a tudás, a talentum, az érték tisztelete, a folyamatos, elmélyült munka igénye. Ott kezdtem bekapcsolódni a tudományosság rejtelmeibe, és abban az időben kezdtem publikálni is: az *Egyetemi Lapokban*, illetve a *Filológiai Közlemben*, a *Nagyvilágban* jelentek meg első írásaim. Nógrád megyében 1963-ban – tehát éppen ötven évvel ezelőtt – a *Palócföldben* tettem le a névjegyem *Rimay János pályaképe* című dolgozattal. 1964-től – a napilappá alakulás évétől – vagyok jelen a megyei lap hasábjain. Abban az évben kerültem az első munkahelyemre – a Salgótarjáni Városi Tanács művelődési osztályára, úgymond „népművelési felügyelői” munkakörbe. Ez is a *Nógráddal* függ össze: 1964 nyarán külsősként dolgoztam a szerkesztőségben, és a cikkeim alapján szólítottak meg. Az az év egyébiránt mérőföldkő volt a számomra is: ekkor bontott zászlót Csesztvén a legújabb-kori Madách-kultusz, amelyhez részint hivatalból, de egyre inkább belső indítatásból csatlakoztam.

– Pályája során volt lehetősége megfigyelni a rendszerváltás előtti és utáni kulturális élet sajátosságait egyaránt. Nógrád megye esetében mennyire létezik folytonosság, hogyan értelmezhető a hagyomány fogalma?

– A rendszerváltásig a kulturális irányításban dolgoztam. Az egész megyében, de különösen Salgótarjában – a városközpont rekonstrukciójával összefüggésben – pezsgő időszak volt, és ez leginkább az országosan is nagy figyelmet keltő képzőművészetben nyilvánult meg. De nem véletlen az sem, hogy a *Palócföld* ekkoriban vált folyóirattá, bár abban az időben a személyi feltételek úgy alakultak, hogy a lapban főként a valóság alapú, szociografikus irodalmi vonulat volt erőteljes. Pártbeli, politikai és közéleti munkámat nincs miért megbánnom. A számomra evidenciaszerű és erős lokálpatriotizmustól – amely számomra természetessé tette, hogy az egyetem elvégzését követően minden csábítás ellenére hazajövök – indítatva mindig is a helyi érdekek érvényesülését, az itteni lakosság életfeltételeinek jobbítását, komfortosabbá tételét igyekeztem a magam módján szolgálni. Hosszú éveken át akarva-akaratlanul benne voltam azoknak a döntéseknek az előkészítésében, megvalósításában, amelyek a város, illetve a megye szellemi gyarapodását segítették elő az értelmiségiek letelepítésétől az intézmények létrehozásán át, egészen a művészeti élet különböző területeinek a fejlesztéséig. Számos kezdeményezés születésénél bábáskodtam, sokoldalú kapcsolatrendszerem alakult ki megyén belül és kívül egyaránt. A történések egy részét magam is alakítottam, a nagyobbik részének pedig „krónikása” lettem. Ez utóbbi tendencia a kilencvenes évek elejétől – amikor a *Nógrád Megyei Hírlap* szerkesztője, majd hat éven át felelős szerkesztője voltam – értelemszerűen felerősödött, de megmaradt 2002-es nyugállományba vonulásomat követően is. Szerkesztőként – hiszen a *Palócföld*nél is voltam egy időben szerkesztőbizottsági tag, illetve rovatvezető – és újságíróként is mindig a megye nagyságrendjén

messze túlmutató értékek felismertetése, bemutatása motivált. Soha nem fogadtam el, hogy Nógrád bármelyik országgrésznél is alacsonyabb szintet képvisel. Büszke voltam és vagyok arra, hogy Madách Imre és Mikszáth Kálmán szülőföldjén vagyok otthon, és arra is, hogy minden időszakban rendkívül sok tehetség élt és él manapság is Nógrád városaiban, falvaiban, nem is beszélve a természeti és épített nevezetességekről. A tradíciók hagyományozásának, illetve megalapozásának szándéka vezetett a Mikszáth Kálmán Társaság vagy a Madách-hagyomány Ápoló Egyesület alapító tagjai sorába. Az utóbbi éppen tizenöt éve alakult meg, és azóta, 1998-tól, az elnöke is vagyok. Azt akartuk és akarjuk, hogy Salgótarján is részese legyen a Madách-kultusznak, és hogy a város első középiskolájának, a Tragédiaköltő nevét viselő gimnáziumnak a múltját és jelenét érdemei szerint ismerje el a közvélemény. Ugyancsak évtizedek óta veszek részt a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat országos és megyei testületeinek munkájában. Az 1841-ig visszavezethető TIT – elnevezésének megfelelően – helyileg is nagy szerepet vállalt és vállal az általános és szakműveltség terjesztésében. 2007 óta tagja vagyok a Szerdatársaság Irodalmi Kávéház műsorait szerkesztő Palóc Parnasszus Szerkesztőségének, amely a kulturális tevékenységében egyszerre két célt valósít meg. Feladatának tartja, hogy országos jelentőségű alkotókat lásson vendégül, bemutassa őket a helyi közönségnek, továbbá a helyi alkotók munkáira is felhívja a figyelmet.

Folytonosság tehát van, annál is inkább, mert napjainkban sok örömet okoz a – Salgótarjánban, de a megye más részein is tapasztalt – már említett kulturális aktivitás. Ennek megannyi jele van. Jó érzéssel tölt el, hogy jövőre immár hatvanéves lesz a *Palócföld*, ami azt jelenti, hogy hat évtizeden át folyamatosan megkapta az alapvetően szükséges anyagi és erkölcsi támogatást. Szerzői között sok a tehetséges fiatal tollforgató, és úgy tűnik, hogy van utánpótlása más művészeti ágak képviselőinek is. Írásaimban igyekszem őket is „menedzselni”, már csak azért is, hogy észreveszem és megemlítem ígéretes szárnybontogatóikat. A József Attila Művelődési Központ 1966-os megnyitása óta szinte valamennyi – jóval több, mint ötszáz – színházi előadást láttam, több mint húsz éve rendszeresen írok is a produkciókról. A 2012-ben megalakult helyi társulatnak, a Zenthe Ferenc Színháznak nem elsősorban kritikusa, hanem mintegy szóvivője vagyok: igyekszem megörökíteni és a közvéleménnyel tudatni minden, a város saját színházával kapcsolatos információkat. Úgy gondolom, hogy ez a dokumentációs jelleg egész munkásságomban, könyveimben is tetten érhető. Az a célom, hogy jelenben minél többen vegyenek tudomást a kulturális, művészeti élet történéseiről és az utókor is érzékelje, becsülje majd értékeinket, és örülök, hogy vannak lapok, amelyek teret adnak e törekvésimnek. Annak viszont egyáltalán nem örülök, hogy a gyakori kulturális, művészeti rendezvényeknek például Salgótarjánban szinte

ugyanaz a néhány száz ember képezi a közönségét. Hol vannak a többiek? Sokan olyanok is hiányoznak, akiknek nem kell mindennapi létfenntartási gondokkal küszködniük. Ugyancsak elszomorít, hogy manapság a nyomtatásban megjelent írásoknak csökken az olvasottságuk, visszhangjuk, és ezáltal a társadalomra gyakorolt jótékony hatásuk. Egyre több értelmiségitől, jeles személyiségtől hallok mintegy büszkén hangoztatni: nem olvas újságot, folyóiratot. Az okokat mélyebben kellene tanulmányozni, de – saját példából kiindulva – meggyőződéssel vallom, hogy ezért nem csupán az internet előretörése a felelős.

– *A könyvei és publicisztikai alapján úgy tűnik, sokkal nagyobb hangsúlyt fektet a „példaképek”, a pozitív jelenségek bemutatására, mint a negatív kritika megfogalmazására. Ez egyfajta pedagógiai módszernek tűnik.*

– Példaképeim nem személyekhez, hanem bizonyos magatartásformákhoz kötődnek. Nem szeretem azokat a megnyilvánulásokat, amelyek mindig mindent alábecsülnek, ami helyi, és a kritikai attitűdön kívül konkrét cselekvéssel nem gazdagítják szűkebb és tágabb környezetünket. Különösen bosszant, ha valaki Salgótarján szellemi, kulturális életéről beszél lekicsinylően, anélkül hogy tudná, hogy milyen gazdag a kínálat, milyen sokoldalú és eredményes a civil szervezetek, közösségek munkája. Ennélfogva mindenkit tisztelek, mindenkire felnézek, aki bármilyen formában hozzájárul gyarapodásunkhoz. A könyveim háttérben is ez a szemlélet áll, fontosnak tartom, hogy dokumentáljam azokat az értékeket, amelyeket helyi szinten megteremtünk. A kilencvenes évek elején felvetődött bennem, hogy a kulturális értékekre, a példaértékű pályákra érdemes lenne a periodikákon túl is felhívni a figyelmet, így jött létre 1994-ben a *Kötődések (Nógrád megyei alkotók nyomában)* című kötet. Úgy gondolom, a címben (és magában a kötetben) az én attitűdön is tükröződik, az, hogy nagyon erősen tudok mindenhez, a hagyományokhoz, az értékekhez és a személyekhez is kapcsolódni. A *„Remény a csillag” (Fejezetek a Nógrád megyei Madách-kultusz legújabbkori történetéből [1964-1999])* című könyvemben a Madách-kultusz történetét foglalom össze: az első fele valóban „történetként” meséli el mintegy harmincöt év eseményeit, a második fele pedig interjúkat, beszélgetéseket tartalmaz a szakértőkkel, a kultuszt alakító személyiségekkel (például Praznovszky Mihállyal, Pál Józseffel, Andor Csabával, Czinke Ferencsel). A *Zsinórpaddás nélkül* (2004) szintén egy helyi hagyomány, a salgótarjáni színházi élet történetét dolgozza fel: bemutatja a művelődési házakban, kultúrotthonokban működő színjátszó körök tevékenységét, valamint a József Attila Művelődési Központ történetét is. Minden érték, amit megteremtünk (legyen az művészeti, tudományos vagy akár sporteredmény), figyelmet érdemel, és én feladatombnak tartom, hogy dokumentáljak mindent, amire a nógrádiak, különösen a salgótarjániak büszkék lehetnek.